

Klartext inom Bibliotek Botkyrka

**Förslag till gemensamt system för
hylluppställning**

Annette Johansson
AnnJo Konsulteri AB
Januari, 2018

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Syfte	3
1.2 Genomförande	3
2. Utvärdering av nuvarande hylluppställningssystem	3
2.1 Klartext i Alby, Fittja och Tullinge	4
2.2 Observationer	4
2.3 Intervjuer	6
2.4 Reflektion nuvarande hylluppställningssystem	6
3. Klartextsystem på andra folkbibliotek	7
3.1 Umeå stadsbibliotek	7
3.2 Biblioteken i Sollentuna.....	8
3.2.1 Jämförelse mellan Botkyrka och Sollentuna	9
3.2.2 Book-It och klartext	10
3.3 Från SAB till Dewey.....	10
4. Förutsättningar för klartext inom Bibliotek Botkyrka	12
4.1 Värderingar och verklighet	12
4.2 Gemensamt och personoberoende.....	13
4.3 Klassifikationssystem	13
4.3.1 Åldersnivåer	13
4.3.2 Färgkoder	14
4.3.3 Book-IT och klartext	14
4.4 Nationella standarder.....	14
4.5 Utvärdering.....	15
5. Förslag till klartextsystem inom Bibliotek Botkyrka	15
5.1 Placering	15
5.2 Hylla	16
6. Referenser	20

Sammanfattning

Bibliotek Botkyrka utvärderar sina befintliga system för hylluppställning med syfte att utforma ett gemensamt system i klartext. Avsikten är att bibliotekens mediesamlingar ska blir mer tillgängliga för användarna. En annan anledning är Kungl. bibliotekets beslut att fasa ut SAB som klassifikationssystem för att istället använda Dewey.

Idag har Bibliotek Botkyrka lika många hylluppställningssystem som bibliotek. I Alby, Fittja och Tullinge finns system baserade på klartext. I Hallunda, Tumba och Vårsta är medierna placerade enligt SAB. I Alby och Fittja tillämpas klartextsystemet för hela mediebeståndet. Här gör medarbetarna lokala klassificeringar av varje enskild titel, för att optimera mediets placering. I Tullinge används klartextsystemet enbart för vuxenmedier. Här utgör varje klartextavdelning en på förhand fastställd grupp SAB-signum och är på det viset förutsägbart vad gäller mediets placering.

De befintliga hylluppställningssystemen har utvärderats genom observationer och intervjuer av användare på biblioteken i Alby, Hallunda, Tullinge och Tumba. Över 200 personer observerades och drygt 60 intervjuades. Intrycket är att aktiva och angelägna användare lär sig hur det lokala bibliotekets system för hylluppställning fungerar och den som inte hittar en bok vänder sig till medarbetarna för hjälp. Utvärderingen har även tagit tillvara medarbetarnas erfarenheter av hur de nuvarande klartextsystemens fungerar i praktiken.

Förslaget till gemensamt hyllsystem utgår ifrån Bibliotek Botkyrkas befintliga klartextsystem, men har kompletterats med inslag från andra folkbibliotek, framför allt Biblioteken i Sollentuna. Förslaget har även tagit fasta på nationella standarder för genrer och språk, som Kungl. biblioteket utarbetat.

Ett och samma klartextsystem ska gälla inom Bibliotek Botkyrka. Det betyder att alla bibliotek använder samma klartextrubrik och samma placering av en och samma titel. Varje klartextavdelning består av ett antal på förhand fastställda SAB-signum samt en unik färgkod. Klartextsystemet ska användas för både barn, unga och vuxna. Klartextrubrikerna för unga respektive vuxna har samma rubriker. För barn är vissa rubriker formulerade annorlunda. Detta för att underlätta barns möjlighet att orientera sig bland medierna. Förslaget omfattar 22 klartextavdelningar för unga och vuxna och 19 för barn:

ÖVERGRIPANDE KLARTEXTTRUBRIK UNGA och VUXNA	ÖVERGRIPANDE KLARTEXTTRUBRIK BARN
Äppelhylla (Unga)	Äppelhylla
Lätt att förstå (Vuxna)	-
Lättläst	-
Storstil & Daisy	-
Skönlitteratur	Skönlitteratur
Biografier	Kända personer
Pedagogik & Undervisning	Skola & Undervisning
Språk	Språk
Religion, tro & livsfrågor	Religion & tro
Familjen	Familjen
Litteratur & Skrivande	Om böcker & skrivande
Olika konstområden	Olika konstområden
Gör-det-själv	Gör-det-själv
Mat & Dryck	Mat & Dryck
Sport & Fritid	Sport & Fritid
Kropp & Hälsa	Kropp & Hälsa
Teknik & Transport	Teknik & Fordon
Djur	Djur
Natur & Vetenskap	Natur & Vetenskap
Länder & Historia	Länder & Historia
Samhälle	Samhälle
Ekonomi & Juridik	Ekonomi & Lagar

Principen för facklitteratur är att ämnet är överordnat språket. Det betyder att alla medier, oavsett språk, placeras på författare/uppslagsord på respektive ämnesavdelning. Titlar på andra språk än svenska placeras först inom respektive avdelning och i alfabetisk språkkodning enligt KB:s språkkoder. Skönlitteratur inom ett

och samma språk hålls samman som en egen avdelning inom skönlitteraturen. Avdelningarna placeras i alfabetisk ordning enligt KB:s språkkoder. Alltså, först kommer skönlitteratur på amhariska, följt av skönlitteratur på arabiska, danska, engelska o.s.v.

1. Inledning

Bibliotek Botkyrka utvärderar sina befintliga hylluppställningssystem och tar fram förslag till ett gemensamt system. Syftet är att invånarnas tillgänglighet till folkbiblioteken ska öka. Biblioteksrummen ska vara läsbara för många och särskilt för den som har mindre vana av läsning och bibliotek och för den med funktionsvariation. Ett sätt att underlätta den rumsliga orienteringen är att använda en gemensam logik för vägledning till medier oavsett bibliotek. En målsättning är att användare som vill vara självgående i biblioteket ska få bättre förutsättningar att vara det. En annan anledning att se över nuvarande hylluppställningar är Kungl. bibliotekets (KB) beslut att fasa ut SAB som klassifikationssystem för att istället använda Dewey.

Idag har Bibliotek Botkyrka lika många hylluppställningssystem som bibliotek. I Alby, Fittja och Tullinge finns system baserade på klartext. I Hallunda, Tumba och Vårsta är medierna placerade med SAB-systemet som bas. Övergripande benämningar för genrer, medietyper och ämnen varierar mellan alla bibliotek.

1.1 Syfte

Utvärderingen ska resultera i ett förslag till gemensamt system för hylluppställning inom Bibliotek Botkyrka. Systemet ska vara i klartext och förhålla sig till Dewey som klassifikationssystem, men samtidigt fungera oberoende av klassifikationssystem. Förslaget ska innehålla minst två hierarkiska nivåer och vara förankrat i Bibliotek Botkyrkas vision och värderingar. Det föreslagna hyllsystemet ska fungera personoberoende.

Medarbetarna ska engageras i utvärderingsarbetet, som ett led i processen att skapa en gemensam hållning till hylluppställningssystemet. Därför har en referensgrupp med sex medarbetare från olika bibliotek och med olika funktionsuppdrag medverkat i arbetet.

Tre frågor har lyfts fram som särskilt intressanta att utreda:

1. Fungerar något av de nuvarande systemen bättre än andra, för besökare respektive medarbetare?
2. På vilket sätt kan hylluppställningen bli mer tillgänglig och lätt att läsa av?
3. Ställer övergången från SAB till Dewey särskilda krav?

1.2 Genomförande

Utvärderingen har genomförts av en extern konsult, Annette Johansson, från AnnJo Konsulteri AB. Uppdraget har genomförts under perioden augusti-december, 2017, samt januari, 2018. Arbetet har löpande stämts av med ledningsgruppen för Bibliotek Botkyrka och med referensgruppen. Avstämningar med systemansvarig har skett löpande. Utredaren har haft ett möte med ansvarig medarbetare för placering av medier inom språkvetenskap, svenska som andra språk och lättläst för vuxna. Utredaren har observerat och intervjuat användare på biblioteken i Alby, Hallunda, Tullinge och Tumba samt kontaktat KB för allmän information om folkbibliotekens övergång till Dewey. Två studiebesök har genomförts. Ett till Umeå stadsbibliotek, tillsammans med ledningsgruppen och referensgruppen samt ett till Biblioteken i Sollentuna med referensgruppen.

2. Utvärdering av nuvarande hylluppställningssystem

I utvärderingen av de befintliga hyllsystemen har synpunkter från användare och medarbetare vägts in. Resultatet finns redovisat i rapporten *På väg mot gemensam hylluppställning inom bibliotek Botkyrka. Delrapport. Oktober 2017*. Detta avsnitt utgör en delredovisning av den rapporten.

Alla bibliotek inom Bibliotek Botkyrka har lokalt utformade system för hylluppställning. Alby, Fittja och Tullinge har klartextsystem. Hallunda, Tumba och Vårsta använder SAB med olika lokala anpassningar. Övergripande rubriker för genrer, ämnesområden och medietyper varierar mellan biblioteken. Det finns en gemensam standard för placering och skyltning av medier inom språkvetenskap, svenska som andra språk och lättläst för vuxna. Standarden togs fram inom ramen för projektet Biblioteksrummets läsbarhet. Samtliga bibliotek

presenterar även talböcker, Daisyböcker, Lättläst och Äppel-hylla på likvärdigt sätt. Skyltsystemen för medier skiljer sig åt mellan biblioteken, både grafiskt och innehållsmässigt. Det gör även de symboler som används för att beskriva innehållet i kapitelböcker för barn och unga.

Här ett par exempel från bibliotekens olika skylt- och knubbtexter:

- Kapitelböcker, kapitelböcker 7-12 år, samlingar för mellanåldern
- Om barn, Barn och föräldrar, Familjen
- Serier, Tecknade serier, Grafiska romaner
- Dikter, Poesi, Lyrik
- Fiktion, Skönlitteratur
- Fackböcker, Faktaböcker, Facklitteratur
- Dramatik, Pjäser
- Deckare, Thrillers
- Musikkonst, Musikalier, Musik & Noter
- Science fiction, SF, Fantasy, Skräck

2.1 Klartext i Alby, Fittja och Tullinge

Klartextsystemen i Alby och Fittja följer samma princip och tillämpas för medier riktade till såväl barn som unga och vuxna. I Tullinge är klartextsystemet avgränsat till vuxenmedier medan barnmedierna presenteras enligt SAB. I Alby och Fittja klassificeras varje enskild titel lokalt. I Tullinge definieras varje ämnesavdelning av ett bestämt urval SAB-signum. De övergripande rubrikerna i nuvarande två klartextsystem ser ut på följande sätt:

Alby/Fittja	Tullinge
Kultur	Kultur
Djur och natur	Djur och natur
Hemma	Hem och hobby
Människan	Kropp och själ
Familjen	Barn och föräldrar
Samhället	IT, ekonomi och samhälle
Världen	Länder och historia
HBTQ	Religion
Fiktion/Skönlitteratur	Skönlitteratur
	Språk
	Biografier
	Sport och lek
	Demens

2.2 Observationer

Att följa användarnas sökvägar genom det fysiska rummet kan ge en indikation om hur hyllsystemen fungerar i praktiken. Därför genomfördes observationer av användarna på biblioteken i Alby, Hallunda, Tullinge och Tumba. Studien omfattade ett observationstillfälle per bibliotek och varje tillfälle varade ca 3 timmar. Antalet observationer uppgick till 204 stycken. Observationerna i Alby och Tullinge genomfördes mellan kl. 11-14 och i Hallunda och Tumba mellan kl. 15-18.

Tidpunkten för observationen påverkar urvalet observerade personer. Dagtid passar bra för daglediga och pensionärer att besöka bibliotek. Barnfamiljer kanske väljer att gå dit på eftermiddagarna, på väg hem från förskolan. Personer som arbetar eller studerar på dagtid kan besöka bibliotek på eftermiddagar eller kvällar. Eftersom det bara genomfördes ett observationstillfälle per bibliotek går det inte att dra några slutsatser om respektive biblioteks användarmönster. Däremot är möjligt att jämföra mönster mellan bibliotek där observationerna utfördes vid samma tidpunkt.

De observerade personerna har delats in i åldersgrupper och i kön. Kön speglar utredarens uppfattning om personens könstillhörighet och resultatet är i det avseendet bristfälligt. Metoden motiveras dock av att kön är en intressant parameter för folkbibliotek, som traditionellt främst används av kvinnor. Användarnas åldrar är i sin tur intressant eftersom barn och unga är prioriterade målgrupper inom Bibliotek Botkyrka.

Resultatet visar att majoriteten av användarna är kvinnor, både totalt sett och på biblioteken i södra Botkyrka. Biblioteken i norra Botkyrka uppvisar en mer jämställd könsfördelning av användare.

Bibliotek	Totala antalet observerade	Kvinnor	Män	Andel % kvinnor	Andel % män	Total %
Alby	42	21	21	50 %	50 %	100 %
Hallunda	62	28	34	45 %	55 %	100 %
Tumba	49	32	17	65 %	35 %	100 %
Tullinge	51	33	18	65 %	35 %	100 %
Totalt antal	204	114	90	-	-	-

I Tumba observerades 49 personer, vilket är ungefär lika många som i Alby och Tullinge. Det kan ge ett intryck av att få personer besökte biblioteket den aktuella tidpunkten, men så var det inte. Det fanns en jämn ström av besökare under hela eftermiddagen. Antalet speglar snarare biblioteksrummets utformning och planlösning. Det är en till ytan stor och avlång lokal med skiljeväggar och pelare som skymmer helheten. Därför var det bara möjligt att observera en person åt gången. Det kan jämföras med 62 observationer i Hallunda, även det ett stort bibliotek, men med öppen planlösning. Där var det möjligt att följa två till tre personer parallellt.

Användarnas ålder är uppskattad, med undantag för de personer som intervjuades. Åldersindelningen fr.o.m. 13 år följer samma intervall som kommunens kundenkät.

Alby bibliotek	0-7 år	8-12 år	13-19 år	20-24 år	25-39 år	40-54 år	55-65 år	Över 65 år	Totalt
Kvinnor	1	3	2	3	5	2	1	4	21
Män	1	1	4	4	5	2	0	4	21
Totalt/åldersinterv.	2	4	6	7	10	4	1	8	42

Hallunda bibliotek	0-7 år	8-12 år	13-19 år	20-24 år	25-39 år	40-54 år	55-65 år	Över 65 år	Totalt
Kvinnor	1	1	9	6	5	3	1	2	28
Män	1	2	10	9	2	2	1	7	34
Totalt/åldersinterv.	2	3	19	16	7	5	2	9	62

Tullinge bibliotek	0-7 år	8-12 år	13-19 år	20-24 år	25-39 år	40-54 år	55-65 år	Över 65 år	Totalt
Kvinnor	1	0	0	3	4	2	4	19	33
Män	1	0	0	2	4	0	0	11	18
Totalt/åldersinterv.	2	0	0	5	8	2	4	30	51

Tumba bibliotek	0-7 år	8-12 år	13-19 år	20-24 år	25-39 år	40-54 år	55-65 år	Över 65 år	Totalt
Kvinnor	3	3	11	3	5	2	4	1	32
Män	2	2	6	2	2	1	0	2	17
Totalt/åldersinterv.	5	5	17	5	7	3	4	3	49

Av Bibliotek Botkyrkas prioriterade målgrupper var barn upp till 12 år de med lägst närvaro vid de tidpunkter observationerna genomfördes. Det gäller samtliga bibliotek. Även antalet barnfamiljer var lågt. I Alby och Tullinge besökte två småbarnsfamiljer respektive bibliotek. Hallunda besöktes av en familj med barn i förskoleåldern och Tumba av fyra barnfamiljer, varav tre med barn i låg- och mellanstadieåldern. Relativt många i åldrarna 13-19 år besökte Hallunda och Tumba, vilket kan bero på att dessa observationer ägde rum sen eftermiddag.

Albys besökare uppvisar en jämn fördelning mellan kön och åldrar. Det är intressant att jämföra med Tullinge, eftersom observationerna genomfördes mitt på dagen på båda biblioteken. I Tullinge övervägde besökare från 65 år och uppåt och kvinnor var i majoritet. Tullinge uppvisar den totalt sett högsta andelen äldre.

I Hallunda var många olika åldrar representerade vid observationstillfället och fördelningen mellan könen relativt jämn. Det som sticker ut är den höga närvaron av unga män. Uppskattningsvis var ca 1/3 av de observerade personerna på biblioteket unga män mellan 13 och 24 år.

Tumba besöktes av många i åldrarna 13-19 år, men här var kvinnorna i majoritet. Tumba uppvisar den högsta andelen barn i förskoleåldern och lägre skolåldern av de fyra biblioteken. En intressant jämförelse finns med Hallunda, som också hade många yngre besökare vid observationstillfället, men få i åldrarna 0-12 år. En iakttagelse i Hallunda var att pojkar i åldrarna 13-16 år gärna slog sig ner i grupp, i soffan på barnavdelningen, och tog över den delen av biblioteksrummet. Om det är så det brukar se ut på eftermiddagarna kan det vara en anledning till att yngre barn inte självklart väljer att vara på biblioteket då.

2.3 Intervjuer

Av totalt 204 observationer intervjuades 64 personer (31 %), som alla visade sig vara förhållandevis rutinerade användare. Många besökte biblioteket åtminstone en gång i månaden (42 %), men nästan lika många var där varje vecka (39 %). Alla framhöll hur mycket de uppskattade sitt lokala bibliotek och betonade medarbetarnas kompetens och hjälpsamhet.

Samtliga bibliotek har användare som behärskar flera språk i tal och text. De intervjuade personerna har en sammantagen läskunnighet som omfattar 15 olika språk inklusive engelska och svenska:

Danska	Arabiska	Amhariska	Dari	Eng	Fra	Spa	Sve	Persiska	Syrianska	Tamiliska	Tigrinska	Polska	Hindi	Punjabi
1	3	1	3	29	2	4	64	3	1	2	3	2	1	1

I Alby talades och lästes totalt fem språk utöver svenska, i Tullinge sex och i Hallunda och Tumba sju språk utöver svenska. Det var vanligare att unga kvinnor och män kunde flera språk, än att äldre kunde det. Flertalet unga behärskade minst två, ibland tre språk. Personer från 55 år och uppåt läste och talade enbart svenska eller svenska och engelska.

De flesta har med tiden lärt sig att hitta i sitt lokala bibliotek. Många har dessutom sina favoritgenrer t.ex. SF, deckare eller lättläst, och går direkt till den hyllan när de kommer till biblioteket. I Tullinge påpekade nästan samtliga att de efter höstens ommöblering varit tvungna att lära om, från att tidigare ha vetat exakt vilken hylla som innehöll vilka medier. Ytterst få använder OPAC, utan vänder sig hellre till medarbetarna om de inte hittar det de söker. Att hitta rätt medie och hylla handlar således om vana, men även om skyltning. Hyllsystem och skyltar uppfattas ha ett mycket nära samband och den aktiva biblioteksanvändaren förväntar sig tydlig vägledning genom hela biblioteksrummet.

Flertalet av de intervjuade använder enbart det bibliotek de besökte vid observationstillfället. Viss rörlighet finns från Tullinge till Tumba och från Alby till Hallunda, däremot inte mellan bibliotek i norra och södra Botkyrka.

2.4 Reflektion nuvarande hyllupställningssystem

Angelägna användare lär sig att hitta i sitt lokala bibliotek, oavsett vilket hyllsystem det har. Den som inte hittar frågar bibliotekets medarbetare. Risken att någon lämnar biblioteket utan att ha fått hjälp i sitt sökande verkar vara liten. Det är en vetskap att vila i, att de flesta får den hjälp de behöver.

Lokala variationer i hyllupställning kan vara ett uttryck för lokala användares inflytande. Olika kategorier för bilderböcker kan uppstå på initiativ av förskolepedagoger eller föräldrar som frågar efter särskilda teman. Att synliggöra efterfrågade författare och fiktiva karaktärer i barnböcker är ett annat exempel på inflytande, liksom presentationen av serier för unga i kategorierna manga och anime samt knubbtexter för olika språk i klartext.

Besökarnas orientering i biblioteksrummet kan underlättas av ett tydligt skyltsystem, något samtliga bibliotek behöver vidareutveckla. Med gemensamma begrepp för genrer och ämnen ökar möjligheterna att ta medierna i anspråk och särskilt för den som använder fler av biblioteken.

Det generella intrycket av medarbetarnas inställning till sitt lokala biblioteks hyllsystem är att det fungerar bra, men kan bli bättre. I Alby fungerar det bra, i Fittja behöver det justeras något, i Tullinge fungerar klartexten för

vuxna bra, i Vårsta är utbudet begränsat och nuvarande system fungerar bra. I Tumba och Hallunda önskas mer användaranpassade system.

Ett viktigt medarbetarperspektiv är hur kompatibelt hylluppställningssystemet är med den systemtekniska infrastrukturen och möjligheten att utforma lokala ämnesord. Idag väljer bibliotek lokalt vilka placeringar de vill använda. Förfrågan om ny placering handläggs av mediegruppen. Det här leder till viss inflation av placeringar. En sammanställning från oktober 2015 visar att det då fanns ca 550 hyllplaceringar inom Bibliotek Botkyrka. Ytterligare en medarbetaraspekt är handpåläggningen av tilläggsinformation i form av etiketter, symboler och annat på enskilda medieexemplar. Det ingår i biblioteksarbetet, men bör utformas på ett rationellt sätt.

Hyllsystem fyller en viktig funktion i det dagliga biblioteksarbetet och underlättar även för medarbetare att orientera sig och hänvisa användare till olika delar av mediesamlingen. Behärskar du systemets logik vet du var någonstans du ska söka efter vilka medier eller ämnen. Den kompetensen utmärker biblioteksprofessionen, men logiken behöver göras mer tillgänglig för den angelägna användaren, vilket är möjligt i ett klartextsystem.

3. Klartextsystem på andra folkbibliotek

Det finns klartextsystem på flera folkbibliotek i landet. Utvärderingen har tagit del av erfarenheterna på Umeå stadsbibliotek och Biblioteken i Sollentuna.

3.1 Umeå stadsbibliotek

När Umeå stadsbibliotek skulle flytta till kulturhuset Väven infördes ett klartextsystem för hylluppställning med Dewey som bas. Målsättningen har varit att stärka sambandet mellan ämne, genre, medietyp, målgrupp, det fysiska rummet och aktuella teman i omvärlden. Det nya systemet ska gynna ovana biblioteksbesökare och den som inte söker medier i katalogen, utan i rummet.

I ett samarbete mellan en tjänstedesigner och medarbetarna skapades koncept för olika ämnesområden, vilka grupperades utifrån släktskap eller relation mellan ämnen. Det resulterade bl.a. i att tidskrifter placerades i anslutning till sitt ämnesområde. Varje område har färgkodats för att öka sökbarheten i det fysiska rummet. Än så länge är hyllsystemet en hybrid mellan SAB och Dewey. SAB styr katalogen och därmed skyltningen, även om många skyltar har dubbla koder med både SAB och Dewey.

Barnavdelningen omfattas inte av det nya hyllsystemet. Barn- och vuxenmedier har därmed inte samma indelning med undantag för ett par åldersöverskridande avdelningar (Musik, film och scen, Regnbågshyllan samt Serieteket). Tabellen visar vuxenavdelningens ämnesindelningar samt de åldersöverskridande koncepten:

Öppet magasin	Mat och trädgård
Rötter	Släktforskning
Gör-det-själv	Dagstidningar
Skönlitteratur	Spänning
Ljudböcker	Ordet
Tillgängliga medier	Mångspråk
Minoritetsspråk	Makt och människa
Konst	Biografier
Litteraturvetenskap	Utbildning
Religion	Filosofi
Psykologi	Hälsa
Medicin	Sport och fritid
Allmänt och blandat	Geografi
Historia	Teknik
Naturvetenskap	Samhälle
Juridik	Ekonomi
Matematik	Musik film och scen – för alla åldrar
Fantastiska - Science fiction, Fantasy, Urban fantasy, Skräck, Dystopier, Rollspel	Regnbågshyllan – för alla åldrar
	Serieteket – för alla åldrar

Inspirerande med hylluppställningen på Umeå stadsbibliotek var:

- Att litteratur om språk och på språk var placerade nära varandra.
- Att alla faktabilderböcker exponerades i tråg på liknande sätt som skönlitterära bilderböcker.
- Temat Gör-det-själ, som kan passa även för barn och unga.
- Fantastiska, som samlingsbegrepp för fantasy, SF, Dystopier och liknande genrer.
- Avdelningen Makt och människa, för tyngden i ordens betydelse.
- Avdelningen Lätt att förstå, lättlästa böcker för vuxna med intellektuell funktionsvariation.
- Knubbtexterna på Äppel-hyllan t.ex. Bilderböcker med tecken som AKK, Film med tecken som AKK.
- Ämnesindelningen av biografier t.ex. Sjukdom och kris, Kriminalitet.
- Placeringen av tidskrifter i anslutning till respektive ämnesområde.
- Tydliga instruktioner för att hämta aviserade medier.
- Smidigt system för gavelskyltar där inte hela skylten måste bytas ut när del av texten förändras.

3.2 Biblioteken i Sollentuna

Biblioteken i Sollentuna jämförde SAB och Dewey, men ansåg inte att något av systemen var användarvänligt. Därför valde de att utveckla ett hylluppställningssystem i klartext och med färgkoder. I Sollentuna finns 21 huvudrubriker. All information, text och färgkoder, återkommer i webbkatalogen, i OPAC, på de fysiska hyllgavlarna i biblioteken samt på hyllknubbar och ryggetiketter. Skönlitteratur för vuxna är indelad i 41 genrer och kategorier som t.ex. Barndom, Krig, Noveller, Relationer, Essä, Utmanar, Äventyr och Nobelpris. Medier för barn och unga följer vissa av kategorierna för vuxenmedier, men långt ifrån alla.

Sollentuna inspirerades av Rainbow, klartextsystemet på Arkenbiblioteket i Örnsköldsvik. Det har 16 huvudkategorier och tillämpas för alla medier, oavsett åldersnivå. Hylluppställningen har undersökts i en magisteruppsats.¹ I tabellen nedan redovisas ämnesindelningarna i Sollentuna och Örnsköldsvik:

Sollentuna Barn	Sollentuna Vuxen	Örnsköldsvik Vuxen och Barn
Kända personer	Biografier	Biografier
	Skönlitteratur	Skönlitteratur
	Litteratur och skrivande	Litteratur & Tryck
	Livsfrågor och tro	Tro & Livsfrågor
Pedagogik	Pedagogik	Lärande
Djur	Djur	Djur & Natur
Teknik	Teknik och fordon	Teknik
Kont & musik	Konst, dans och musik	Konst
Naturvetenskap & naturen	Natur och friluftsliv	Idrott & Friluftsliv
Kropp & knopp	Kropp och hälsa	Kropp & Hälsa
Skapa	Skapa ute och inne	Hem & Hobby
	Samhälle och ekonomi	Juridik & Ekonomi
Länder & språk	Språk	Språk
	Länder och historia	Länder & Folk
	Konst, dans och musik	Musik & Drama
	Samhälle och ekonomi	Samhälle
Sport	Sport och fritid	
	Mat och dryck	
	Släktforskning	
	Daisy, storstil och lättläst	
	Ny i Sverige	

Sollentuna har Book-IT som biblioteksdatasystem och Adlibris som medieleverantör. Medier på andra språk än svenska och engelska köps framför allt från Dawson Books. Nya medier är inte utrustade med ryggsignum utan medarbetarna klistrar på de färgkodade klartextetiketterna när de tagit ställning till vilken placering mediet ska ha. Initialt, när de bytte till klartext, ägnades mycket tid åt att märka om alla medier med klartextetiketter. Nu, i det löpande mediarbetet anses inte det praktiska etikettklistrandet ta särskilt mycket tid. Parallellt med att

¹ Geijer, Sara: Att organisera beståndet eller "Äntligen hittar man!" – om hylluppställning och exponering på Arkenbiblioteket (2014). Uppsala universitet, Institutionen för ABM

klartext infördes, förändrades det interna mediearbetet. Idag köper sju medarbetare in böcker till samtliga tre bibliotek. Det är inte alltid samma person som köper in, som väljer mediets placering.

Reaktionerna från användarna har nästan uteslutande varit positiva och medarbetarna får idag färre frågor om var olika titlar finns att hitta någonstans. De negativa synpunkter som framförts har rört skönlitteraturens tema- och genreindelning. Det är framför allt äldre, personer över 65 år, som reagerat negativt på den. Under december 2017 utvärderades bibliotekens verksamhet inklusive införandet av klartextsystemet.

3.2.1 Jämförelse mellan Botkyrka och Sollentuna

Vissa förutsättningar för ett klartextsystem i Botkyrka är jämförbara med de i Sollentuna. Båda verksamheterna har Book-IT som biblioteksdatasystemet och Adlibris som medieleverantör. Däremot har de olika leverantörer av webbplattform. Sollentuna har Arena (Axiell) medan Botkyrka har Saga (CS Library). Det kan påverka utformningen av de publika gränssnitten. Gemensamt är dock att båda bibliotekens webbkataloger följer Book-IT:s tre nivåer för att beskriva var ett medie är placerat d.v.s. avdelning, placering och hylla.

Nedan följer två exempel som visar hur samma titlar presenteras i Sollentunas respektive Botkyrkas webbkatalog. Det första exemplet avser en bok för vuxna: Två systrar av Åsne Seierstad.

Så här presenteras titeln i Sollentuna (OBS att biblioteket i Edsberg ännu inte gjort om exemplaret till klartext):

Här finns titeln:
Arena Edsberg Avdelning: Vuxen Placering: Hylla: Ocg Totalt: 2 Utlånad till: 2017-12-19 UTLÅNAD
Arena Rotebro Avdelning: Vuxen Placering: LIVSFRÅGOR & TRO Hylla: Religion & konflikt Totalt: 1 Inne: 1 INNE
Sollentuna bibliotek Avdelning: Vuxen Placering: LIVSFRÅGOR & TRO Hylla: Religion & konflikt Totalt: 4 Inne: 3 Utlånad till: 2017-12-22 INNE

Och så här presenteras samma titel i Botkyrka:

Bibliotek/avdelning	Hylla/placering	Antal	Inne
Alby bibliotek			
Vuxenavdelning	Ocg - Samhället - Sociala frågor	1/1	Tillgänglig
Hallunda bibliotek			
Vuxenavd	Ocg - Facklitteratur	0/1	🕒 2018-01-03
Tullinge bibliotek			
Vuxenavd	Ocg - IT, Ekonomi & Samhälle	1/1	Tillgänglig
Tumba bibliotek			
Vuxenavd	Ocg - Facklitteratur	2/3	Tillgänglig
Vårsta bibliotek			
Vuxenavd	Ocg - Facklitteratur	1/1	Tillgänglig

Exemplet visar likheter mellan Sollentuna och klartextsystemen i Alby och Tullinge, men med den skillnaden att Sollentuna inte visar SAB-signum. Istället anges klartextrubriken för det aktuella ämnesområdet samt färgkod. Informationen för placering respektive hylla presenteras i två steg:

Placering: LIVSFRÅGOR & TRO   **Hylla: Religion & konflikt**

I Botkyrkas webbkatalog presenteras informationen i en enda rubrik, Hylla/placering, där hylla motsvarar SAB-signum och placering motsvarar hylla eller placering.

Samma mönster går igen när det gäller medier för barn. I exemplet nedan visas hur Familjeboken av Edward Summanen presenteras i webbkatalogerna. Såhär ser det ut i Sollentuna:

Här finns titeln: ^

Sollentuna bibliotek

Avdelning: Barn Placering: KROPP & KNOPP Hylla: Sex & sånt
Totalt: 2 Inne: 2 INNE

Avdelning: Barn Placering: Lätta fakta Hylla: Bilderbok
Totalt: 1 Inne: 1 INNE

Och så här presenteras samma bok i Botkyrka:

Finns hos:			
Bibliotek/avdelning	Hylla/placering	Antal	Inne
Alby bibliotek			
Barnavdelning	uVg - Bilderbok - Lätta fakta	1/1	Tillgänglig
Fittja bibliotek			
Barn- och ungdomsavd	uVg - Bilderbok	0/1	🕒 2017-12-21
Tumba bibliotek			
Barn- och ungdomsavd	uVg - Facklitteratur	1/1	Tillgänglig
Värsta bibliotek			
Barn- och ungdomsavd	uVg - Facklitteratur	1/1	Tillgänglig

3.2.2 Book-It och klartext

En avgörande fråga är om klartextavdelningar kan göras sökbara i Expertsök. Utvärderingens referensgrupp har undersökt två alternativ. Det ena är att ersätta hyllsignum i den bibliografiska posten med en klartextterm. Klartexttermen är sökbar i Expertsök på samma sätt som ämnesord. Det andra alternativet är att lägga till avvikande hyllsignum i varje exemplar (bestånd), som länkas till en bibliografisk post. Det betyder att varje exemplar behöver ändras. Avvikande hyllsignum är inte sökbart i Expertsök, utan enbart i funktionen "Mängd exemplar".

3.3 Från SAB till Dewey

SAB är ett svenskt textbaserat klassifikationssystem med en grundstruktur som omfattar 25 huvudavdelningar:

A	Bok- och biblioteksväsen	N	Geografi, lokalhistoria och kartor
B	Allmänt och blandat	O	Samhälls- och rättsvetenskap
C	Religion	P	Teknik, industri och kommunikationer
D	Filosofi och psykologi	Q	Ekonomi och näringsväsen
E	Uppfostran och undervisning	R	Idrott, lek och spel
F	Språkvetenskap	S	Militärväsen
G	Litteraturvetenskap	T	Matematik
H	Skönlitteratur	U	Naturvetenskap
I	Konst, musik, teater, film, fotografi	V	Medicin
J	Arkeologi	Y	Musikinspelningar
K	Historia	X	Musikalier
L	Biografi med genealogi	Ä	Tidningar
M	Etnografi, socialantropologi och etnologi		

Dewey är ett internationellt klassifikationssystem som bygger på arabiska siffror. Den första nivån, översikten, omfattar tio huvudklasser. Den andra innehåller hundra avdelningar och den tredje omfattar tusen sektioner.

Det finns en strukturell hierarki där varje ämne är en del av ett vidare ämne högre upp i hierarkin, och en annan struktur för notationer, under- eller sidoordnade klasser. Deweys tio huvudklasser är:

000	Datavetenskap, information och hantverk
100	Filosofi & psykologi
200	Religion
300	Samhällsvetenskaper
400	Språk
500	Naturvetenskaper
600	Teknik
700	Konstarterna & fritid
800	Litteratur
900	Historia & geografi

År 2011 beslutade KB att byta klassifikationssystem från SAB till Dewey. Sedan dess är de bibliografiska posterna i Libris dubbelklassificerade med både SAB-signum och Dewey. KB har gjort en konverteringstabell som visar övergripande likheter och olikheter mellan de två systemen:

SAB	Dewey	
A, B, Pu	000	Datavetenskap, information och hantverk
D, Bl	100	Filosofi & psykologi
C	200	Religion
E, M, O, Q, S	300	Samhällsvetenskaper
F	400	Språk
U, T	500	Naturvetenskaper
P, Q, V	600	Teknik
I, R, X	700	Konstarterna & fritid
G, H	800	Litteratur
J, K, L, N	900	Historia & geografi

KB menar att beslutet att byta klassifikationssystem måste fattas lokalt. Samtidigt har myndigheten beslutat att inte längre vidareutveckla SAB varför Dewey bör betraktas som det framtida nationella klassifikationssystemet. De bibliotek som väljer Dewey rekommenderas att tillämpa strukturer och hierarkier fullt ut. Den praxis som gäller är att acceptera koder som bibliotek i Sverige eller andra länder redan valt, utan att kontrollera dem i detalj. Upptäcks direkta felaktigheter bör de givetvis korrigeras, men inte annars.

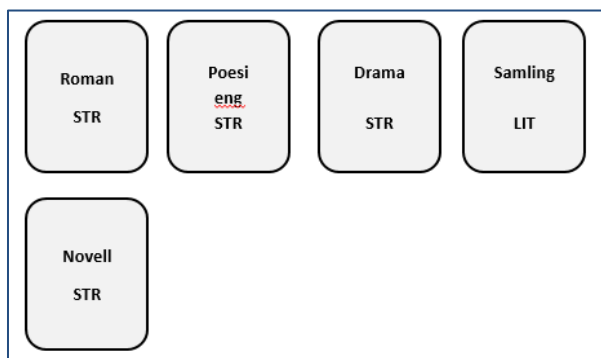
KB föreslår att medier märks med språkkoder för alla språk utom för svenska. Det är samma språkkoder som anges i Libris katalogposter. En lista på koderna finns här ([verktygslådan](#)). För språk på bokstaven S (svensk stavning) ser det ut på följande sätt: sal (Saliskt språk); sam (Samaritanska); smi (Samiskt språk); smo (Samoanska); san (Sandawe); sag (Sango); san (Sanskrit), o.s.v.

Få folkbibliotek har valt Dewey, men två som gjort det är Lidingö stadsbibliotek och Malmö stadsbibliotek. I samarbete med KB har de utarbetat ett skyltprogram med färgkodade Dewey-avdelningar:

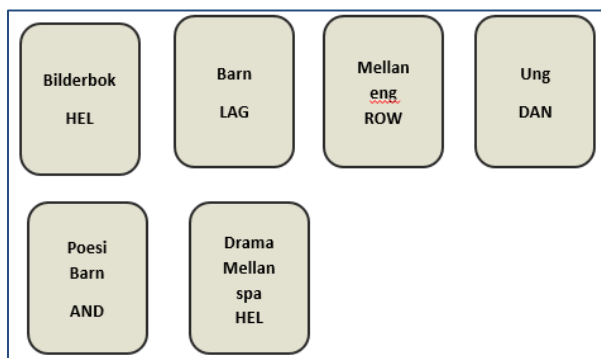
Färgkarta för grundkategorierna Dewey decimalklassifikation	000	CMYK		RGB		500	CMYK		RGB						
		C	M	Y	K		R	G	B	C	M	Y	K	R	G
	Allmän kunskap	48	37	37	18	122	127	128	99	13	68	3	0	148	119
	100	68	13	23	0	70	122	190	95	76	43	45	18	68	74
	Filosofi & psykologi	62	85	35	32	92	51	88	0	25	75	0	254	195	90
	200	62	85	35	32	92	51	88	0	25	75	0	254	195	90
	Religion	43	0	85	0	156	294	88	13	85	35	3	206	74	113
	300	43	0	85	0	156	294	88	13	85	35	3	206	74	113
	Samhällsvetenskap	0	52	79	0	247	145	73	34	66	90	44	112	68	32
	400	0	52	79	0	247	145	73	34	66	90	44	112	68	32
	Språk	0	52	79	0	247	145	73	34	66	90	44	112	68	32
	500	99	13	68	3	0	148	119	0	148	119	0	0	0	0
	Naturvetenskap	99	13	68	3	0	148	119	0	148	119	0	0	0	0
	600	95	76	43	45	18	68	74	18	68	74	18	18	68	74
	Teknik & medicin	95	76	43	45	18	68	74	18	68	74	18	18	68	74
	700	0	25	75	0	254	195	90	0	254	195	90	254	195	90
	Konst & Fritid	0	25	75	0	254	195	90	0	254	195	90	254	195	90
	800	13	85	35	3	206	74	113	13	85	35	3	206	74	113
	Litteraturvetenskap	13	85	35	3	206	74	113	13	85	35	3	206	74	113
	900	34	66	90	44	112	68	32	34	66	90	44	112	68	32
	Historia & geografi	34	66	90	44	112	68	32	34	66	90	44	112	68	32

Deweysystemet ger samma kod till en bok av en författare som till en bok om en författare, men många bibliotek föredrar att placera skönlitteratur separerad från litteraturvetenskapen. Användargruppen för Dewey² har utrett frågan kommit fram till en nationell standard för märkning av skönlitteratur. Skönlitteratur för vuxna föreslås en indelning i Drama, Poesi, Novell, Roman och Samling.

Det enskilda exemplaret föreslås en märkning med författarens efternamn/ordningsordet med de tre första bokstäverna t.ex. STR för Strindberg:

Skönlitteratur för barn och unga föreslås samma genremärkning men kompletterad med åldersinriktning. Här föreslås fyra nivåer: Bilderbok d.v.s. bilderbok, Barn, vilket motsvarar Hcf, Mellan, vilket motsvarar Hcg samt Ung, som motsvarar uHc:

4. Förutsättningar för klartext inom Bibliotek Botkyrka

I det här avsnittet redovisas vilka ställningstaganden som ligger till grund för utvärderingens förslag till klartextsystem. I nästföljande avsnitt, kapitel 5, redovisas själva förslaget.

Utvärderingen har haft särskilda förutsättningar att förhålla sig till i arbetet att utforma förslaget, Det ska vara förankrat i Bibliotek Botkyrkas värderingar och verklighet och omfatta minst två hierarkiska nivåer. Systemet ska fungera personoberoende och förhålla sig till Dewey som klassifikationssystem. Här redogörs för olika avvägningar och dess konsekvenser för förslaget.

4.1 Värderingar och verklighet

Enligt Biblioteksprogram för Botkyrka 2018-2022 botten verksamhetens värderingar i jämlikhet, interkulturalitet samt aktiva och medskapande invånare. Biblioteken ska formas av sin lokala kontext och därför kan inget bibliotek vara helt likt ett annat. Det gemensamma hylluppställningssystemet ska således stärka både den gemensamma plattformen, mediasamlingen, och samtidigt vara öppet för det lokala biblioteksperspektivet.

² I gruppen medverkar representanter från bl.a. Malmö stadsbibliotek och Umeå stadsbibliotek.

Att inkludera värderingar i ett hylluppställningssystem är ett annorlunda sätt att tillämpa en vision i det praktiska biblioteksarbetet. Fast hur skulle värderingar annars synliggöras, om inte i den praktiska vardagen? Men det här ställer helt nya krav på ett hyllsystem och det finns inga tidigare erfarenheter att luta sig mot.

Normen bland folkbibliotek är att använda Mångspråk som gemensam rubrik för skön- och facklitteratur på alla språk utom svenska och engelska. Grundregeln är att facklitteratur på svenska och engelska placeras på ämnet, medan facklitteratur på andra språk placeras med skönlitteraturen på det aktuella språket. Att upprätthålla den normen är inte att inkludera jämlikhet och interkulturalitet. Ett sätt att praktiskt närma sig Botkyrkas värderingar är istället att låta ämnet vara överordnat språket. Förslaget motiveras av kunskapen om att många unga invånare är flerspråkiga och behärskar texter på olika språk.

För att skapa ett jämlikt hylluppställningssystem bör det även vara enhetligt oavsett ålderskategori. Det betyder att alla medier, oavsett om de riktar sig till barn, unga eller vuxna, följer samma ämnesindelning. Sen kan övergripande klartextrubriker formuleras olika beroende på om medierna riktar sig mot barn eller vuxna. Det här tillvägagångssättet är mindre vanligt bland andra folkbibliotek. Varken Sollentuna eller Umeå har fullt ut inkluderat mediasamlingar för barn när de utvecklat sina klartextsystem.

4.2 Gemensamt och personoberoende

En premiss för det gemensamma systemet är att det ska fungera personoberoende. Idag finns ett arbetssätt i Alby och Fittja, och ett annat i Tullinge. I Alby och Fittja gör medarbetarna bedömningar av i stort sett varje enskild titel, för att avgöra vilken avdelning mediet ska tillhöra. I Tullinge styrs placeringen av mediets SAB-klassificering och placeras enligt den på förhand bestämda strukturen för vilka SAB-signum som hör till vilken klartextavdelning. Det här möjliggör ett personoberoende arbetssätt och utvärderingens förslag bygger vidare på denna praxis.

Det gemensamma hylluppställningssystemet ska upprätthålla en gemensam ordning och samtidigt skapa utrymme för en lokal bibliotekskontext. Så även om hylluppställningssystemet ska fungera oberoende av person, ska det inte utestänga medarbetarna från inflytande. Det centrala, gemensamma, och det lokala, enskilda, utformas i tre nivåer där en fast nivå motsvarar den gemensamma ordningen och en semifast och en rörlig nivå synliggör bibliotekens lokala kontext:

- **Fast nivå**
Gemensam ämnesindelning med rubriker i klartext. Varje avdelning består av bestämda SAB-signum.
- **Semifast nivå**
Möjlighet att förändra ämnesord på initiativ från lokala bibliotek och medarbetare.
- **Rörlig nivå**
Fysisk gestaltning av ämnen i biblioteksrummet med temaskyltning, tillhörande rekvisita m.m.

Medarbetarna ansvarar för att upprätthålla samtliga tre nivåer. Ledningsgruppen ansvarar för beslut i frågor som rör den fasta nivån. Mediegruppen förvaltar ledningsgruppens beslut och möjliggör samtidigt bibliotekens lokala behov av ämnesord (semifasta nivån). Mediegruppens mandat bör inkludera möjligheten att säga nej till lokala önskemål beroende på vilka effekter det kan få för helheten.

Klartextsystemet kommer löpande behöva anpassas till förändringar i omvärlden och verksamheten och det bör utformas en rutin för dialogen mellan användarna, biblioteken, mediegruppen och ledningsgruppen.

4.3 Klassifikationssystem

Utvärderingens förslag förhåller sig till både SAB och Dewey. Varje klartextavdelning omfattar ett antal SAB-signum och inkluderar någon av Deweys huvudklasser. Förslaget omfattar dock fler avdelningar än Deweys tio huvudklasser. Det beror på att tio avdelningar bedömts vara för få för att synliggöra folkbibliotekens sammansatta ämnesutbud på ett rationellt sätt. En huvudklass kan återkomma i olika avdelningar beroende på vilka ämnesområden den omfattar. Målsättningen i utvärderingens förslag är att stärka relationen mellan olika ämnen för att göra medietutbudet mer tillgängligt för användarna.

4.3.1 Åldersnivåer

Dewey särskiljer inte medier för barn, unga eller vuxna, men att fullfölja den principen i ett klartextsystem på ett folkbibliotek vore kanske att utmana det nationella uppdraget för folkbiblioteken. Utvärderingen har ändå

valt ett annorlunda grepp när det gäller indelningen av åldersnivåer och föreslår att medier riktade till unga och till vuxna presenteras med samma klartextrubriker. Det är avsteg ifrån traditionen att hantera barn och unga som en enhet.

Det här betyder inte att medier för unga och vuxna måste placeras i anslutning till varandra. Det handlar snarare om att anlägga ett utvecklingspsykologiskt perspektiv på biblioteksverksamhet, i det här fallet praktisk hylluppställning. Drivkraften i unga människors psykiska utveckling är att utveckla ett eget, självständigt jag, att helt enkelt bli vuxen. Den drivkraften är för de flesta starkare, än den att vilja vara eller betraktas som barn. Sett ut bibliotekets perspektiv handlar det om att möta unga människor på väg att bli vuxna, med allt vad det innebär av ansvar och möjligheter. Att följa med i den processen är att respektera och inte förminska unga människors kapacitet, till exempel förmågan att utveckla förståelse för en logik eller ett begrepp.

4.3.2 Färgkoder

Det finns flera exempel från folkbibliotek i landet som valt att komplettera klartextsystem med färgkoder. Även KB har föreslagit färger kopplade till Deweys huvudklasser. Utvärderingens förslag är att även Bibliotek Botkyrka kompletterar klartextsystemet med färgkod, eftersom det kan underlätta orienteringen i det fysiska biblioteksrummet. Färgkoderna följer den övergripande klartextrubriken och återkommer i de publika gränssnitten, på skyltar och knubbtexter, på etiketter på bokryggar och kanske t.o.m. på hyllgavlar.

Biblioteken i Botkyrka bör i första hand utgå ifrån de färger som ingår i kommunens grafiska profil:

VERSION 2.1
2015

BASFÄRGER

Botkyrkas färgpalett består av tre basfärger och 16 komplementfärger. Tillsammans bildar de en färgskala som särskiljer Botkyrkas grafiska produkter. Använd alltid färgerna i 100 %, det vill säga utan att tona dem.

Så här använder du färgerna
Färgerna är uppdelade i mörka färger och ljusa färger och används enligt följande principer:
- använd ljusa färger för bakgrund och illustrationer och
- mörka färger för rubrikbalkar, mellanrubriker och illustrationer.

Läsbarhet
Säkerställ alltid god läsbarhet genom att använda mörk text mot ljus bakgrund, eller ljus text mot mörk bakgrund.

Färgsystem
CMYK – är det system som används vid fyrtärgstryck.
PMS – används vid dekorfärgstryck. PMS används ofta vid tvårtärgstryck och brevpapper.
RGB – är det system som används för de färger som en datorskärm återger.

	Bla	Grön	Rosa/Röd	Gul/röd
LJUSA KOMPLEMENTFÄRGER För bakgrunder och illustrationer	CMYK: 70, 10, 0, 0 PMS: 144 RGB: 174, 213, 231	CMYK: 17, 0, 80, 0 PMS: 340 RGB: 213, 253, 23	CMYK: 0, 33, 3, 0 PMS: 330 RGB: 256, 180, 204	CMYK: 0, 0, 80, 0 PMS: 105 RGB: 256, 243, 42
	CMYK: 10, 0, 10, 0 PMS: 630 RGB: 44, 206, 219	CMYK: 41, 0, 80, 0 PMS: 366 RGB: 361, 246, 37	CMYK: 0, 30, 60, 10 PMS: 327 RGB: 194, 136, 98	CMYK: 0, 20, 100, 0 PMS: 140 RGB: 253, 174, 23
MÖRKA KOMPLEMENTFÄRGER För rubrikbalkar, illustrationer och platslogotyp	CMYK: 100, 0, 0, 0 PMS: 289 RGB: 0, 144, 196	CMYK: 60, 0, 80, 38 PMS: 269 RGB: 71, 130, 58	CMYK: 20, 100, 0, 0 PMS: 341 RGB: 174, 98, 138	CMYK: 47, 70, 80, 44 PMS: 260 RGB: 80, 61, 38
	CMYK: 100, 70, 0, 10 PMS: 298 RGB: 0, 70, 98	CMYK: 70, 0, 40, 70 PMS: 1791 RGB: 0, 40, 70	CMYK: 80, 100, 0, 20 PMS: 342 RGB: 36, 0, 58	CMYK: 0, 100, 71, 30 PMS: 140 RGB: 100, 7, 40

13 BOTKYRKAS FÄRGER

4.3.3 Book-IT och klartext

I avsnitt 3.2.2. redogjordes kort för två alternativ att göra klartextrubriker sökbara i Book-IT. Utvärderingens förslag är att ersätta hyllsignum i den bibliografiska posten med en klartextterm. Det gör termen sökbar i Expertsök och det kräver endast en åtgärd i den bibliografiska posten. Det utvärderingen inte haft möjlighet att undersöka är hur modellen uttrycker sig i de publika gränssnitten d.v.s. webb- och mobilkatalogerna och OPAC.

Folkbibliotek erbjuder en rad olika medietyper. Utvärderingen föreslår att biblioteken även fortsättningsvis erbjuder Äppelhylla, Lättläst, Storstil och Daisy som egna klartextavdelningar. Hur övriga medietyper som ljudböcker, CD-ROM, Bok & CD m.fl. ska integreras i systemet behöver undersökas vidare. Ska innehållet vara överordnat formatet eller ska det skapas särskilda klartextavdelningar för varje medietyp? Medarbetarna kan använda objektskoderna i Book-IT för att söka fram olika medietyper. Den avgörande frågan är hur olika medietyper ska placeras i det fysiska biblioteksrummet, så att det blir begripligt för användarna.

4.4 Nationella standarder

Nationella standarder har inte varit en uttalad premiss för förslaget till klartextsystem inom Bibliotek Botkyrka. Men, när det nu finns nationella standarder inom området är förslaget att följa dessa där det är möjligt. Argumentet för att följa nationella standarder är att det kan underlätta vid en eventuell övergång till Dewey och/eller Libris.

Bibliotek Botkyrka bör således följa de standarder KB utarbetat för genrer inom skönlitteratur och för språkkoder. Det finns även nationella riktlinjer för ämnesord, både för barn och vuxna, vilka bör vara vägledande där det bedöms praktiskt möjligt. Ämnesorden bör t.ex. följa verksamhetens värdegrund. Mer information om KB:s standarder och riktlinjer finns här <http://www.kb.se/katalogisering/> och här <http://www.kb.se/katalogisering/Svenska-amnesord/riktlinjer/>

När det gäller KB:s förslag till åldersindelning av skönlitteratur för barn och unga finns två alternativ. Antingen följa den nationella standarden fullt ut och använda begreppen Bilderbok, Barn (Hcf), Mellan (Hcg) och Ung (uHc). Begreppet Mellan kan vara svårt att tyda för användarna, men förslaget är ändå att använda denna standard. Ett alternativ kan vara Barn 0-9 (år) för Hcf och Barn 10-12 (år) för Hcg.

4.5 Utvärdering

Klartextsystemet behöver regelbundet utvärderas externt och internt. En första extern utvärdering d.v.s. hur användarna uppfattar systemet bör genomföras ca 1-1,5 år efter det att systemet införts. Utvärderingen bör involvera Botkyrkas aktiva och medskapande invånare. Interna utvärderingar eller avstämningar är möjliga att genomföra tidigare, om det finns behov av det.

5. Förslag till klartextsystem inom Bibliotek Botkyrka

Förslaget till gemensamt hyllsystem utgår ifrån Bibliotek Botkyrkas befintliga klartextsystem, men har kompletterats med inslag från andra folkbibliotek, framför allt Biblioteken i Sollentuna. Förslaget har även tagit fasta på nationella standarder för genrer och språk, som Kungl. biblioteket utarbetat.

Förslaget innehåller två hierarkiska nivåer:

1. **Placering** d.v.s. övergripande avdelning med klartextrubrik och färgkod.
2. **Hylla** d.v.s. precisering av hur mediet är placerat inom den övergripande klartextavdelningen.

Ett och samma klartextsystem ska gälla inom Bibliotek Botkyrka. Det betyder att alla bibliotek använder samma klartextrubrik och samma placering av en och samma titel. Varje klartextavdelning består av ett antal på förhand fastställda SAB-signum samt en unik färgkod. Klartextsystemet ska användas för både barn, unga och vuxna. Klartextrubrikerna för unga respektive vuxna har samma rubriker. För barn är vissa rubriker formulerade annorlunda. Detta för att underlätta barns möjlighet att orientera sig bland medierna.

Principen för facklitteratur är att ämnet är överordnat språket. Det betyder att alla medier, oavsett språk, placeras på författare/uppställningsord på respektive ämnesavdelning. Titlar på andra språk än svenska placeras först inom respektive avdelning och i alfabetisk språkkodning enligt KB:s språkkoder. Principen är enhetlig för all facklitteratur, oavsett mediets rekommenderade åldersnivå.

Skönlitteratur placeras (om möjligt) sammanhängande i det fysiska biblioteksrummet. Skönlitteratur inom ett och samma språk hålls samman som en egen avdelning inom skönlitteraturen. Varje språkavdelning placeras i alfabetisk ordning enligt KB:s språkkoder. Alltså, först kommer skönlitteratur på amhariska, följt av skönlitteratur på arabiska, danska, engelska o.s.v. Principen är enhetlig för all skönlitteratur, oavsett mediets rekommenderade åldersnivå.

Varje medie utrustas med en ryggetikett i samma färgkod som den övergripande klartextavdelningen. På ryggetiketten anges i klartext vilken hyllplacering mediet har. På lämpligt ställe anges även språkkod, genre och rekommenderad åldersnivå.

5.1 Placering

Här presenteras de övergripande rubrikerna för klartextavdelningarna samt vilka huvudklasser i Dewey respektive huvudavdelningar i SAB som ingår i varje placering. Förslaget omfattar 22 klartextavdelningar för unga och vuxna och 19 för barn:

ÖVERGRIPANDE KLARTEXTTRUBRIK UNGA och VUXNA	ÖVERGRIPANDE KLARTEXTTRUBRIK BARN	Dewey	SAB
Äppelhylla (Unga)	Äppelhylla		
Lätt att förstå (Vuxna)	-		
Lättläst	-		
Storstil & Daisy	-	000-900	A-X
Skönlitteratur	Skönlitteratur	800	H
Biografier	Kända personer	000-900	?z, L
Pedagogik & Undervisning	Skola & Undervisning	300	A-V (pedagogiska aspekter av ett ämne)
Språk	Språk	400, 800	F, Fct
Religion, tro & livsfrågor	Religion & tro	200	Bl, C, Db, Dg, M
Familjen	Familjen	100, 300	D, E, L, Q, O, V
Litteratur & Skrivande	Om böcker & skrivande	000, 800	A, G
Olika konstområden	Olika konstområden	700	I, X
Gör-det-själv	Gör-det-själv	600-900	I, Ky, P, Q,
Mat & Dryck	Mat & Dryck	600	Q
Sport & Fritid	Sport & Fritid	700, 900	R, Q (B?)
Kropp & Hälsa	Kropp & Hälsa	600-700	Do, R, V
Teknik & Transport	Teknik & Fordon	600	P
Djur	Djur	500, 700	Q, U, R
Natur & Vetenskap	Natur & Vetenskap	500	U, T
Länder & Historia	Länder & Historia	900	J, K, M, N, S
Samhälle	Samhälle	300	O, Q, S
Ekonomi & Juridik	Ekonomi & Lagar	300	O, Q

5.2 Hylla

Här redovisas den preciserade placeringen av medier inom respektive klartextavdelning. Förslaget ska ses som en samling exempel, inte ett fullständigt förslag. Fler hyllor behöver formuleras, i synnerhet för barnmedier. Frågan om hur olika medietyper ska hanteras behöver också undersökas vidare. Förhoppningsvis ger exemplen ändå en tillräckligt beskrivande bild av vilka ämnen som ryms inom respektive klartextavdelning.

ÖVERGRIPANDE KLARTEXTAVDELNING	HYLLPLACERING UNGA och VUXNA	HYLLPLACERING BARN	Kommentar
Äppelhylla	Bok Ung med tecken som AKK. Film Ung med tecken som AKK.	Bilderbok med tecken som AKK Bok Barn med tecken som AKK Film Barn med tecken som AKK	Ett par exempel på hylluppställningar. Kompletteras med fler.
Lätt att förstå	Fack- och skönlitteratur	-	Lättlästa böcker för vuxna med intellektuell funktionsvariation.
Lättläst	Romaner, Noveller o.s.v. enligt genreindelning för skönlitteratur. Facklitteratur följer samma klartexttrubriker som övrig facklitteratur	-	Lättläst skön- och facklitteratur för unga och vuxna på alla språk. Eventuellt Bok & Band hit? Lättläst för barn placeras inom Skönlitteratur.
Storstil & Daisy	Romaner Noveller Poesi Drama Samlingar Serier (Grafiska romaner) Deckare Fantasy SF Facklitteratur enligt övergripande klartexttrubriker	-	

Skönlitteratur	Romaner Noveller Poesi Drama Samlingar Serier (Grafiska romaner) Deckare Fantasy SF	Bilderbok Lättläst Bok & Band (?) Börja läsa Barn (Hcf) Mellan (Hcg) Ung (uHc) Rim & ramsor Sagor Serier ABC 123	Eventuellt ljudböcker hit? Innehållet i kapitelböcker beskrivs med ord som Kärlek, Deckare, Spöken, Mysterier, Spännande, Roligt, Sport o.s.v. Alternativt att medier för barn anges med åldersnivå: Barn 0-9 Barn 10-12
Biografier Barn: Kända personer			Innehållet förtydligas med placering/ämnesord som Musiker, Författare, Politiker, Skådespelare. Även teman: Sjukdom & Kris, Kriminalitet, m.fl.
Pedagogik & Undervisning Barn: Skola & Undervisning	Pedagogisk metod Pedagogiker Språkinläring Förskola Grundskola Gymnasieskola Läsa och skriva Matematik Naturvetenskap IT i skolan Studieteknik Högskolan	?	Vilka hyllplaceringar behöver barnmedier inom området?
Språk	Språk allmänt Lexikon Språkvetenska Teckenspråk Tala Namn Språkkurser Lära svenska Ortnamn (alt. Länder & Historia?)	Lexikon Teckenspråk Tala Namn Ortnamn (alt. Länder & Historia?)	Hit Bibliotek Botkyrkas befintliga standard för att lära svenska
Religion, tro & livsfrågor Barn: Religion & tro	Religionshistoria Världens religioner Filosofi Andra övertygelser Folktro och myter Högtider (Chanukka, Jom Kipur, Jul, Påsk, Ramadan osv)	Världens religioner Övernaturligt Myter Högtider (Chanukka, Jom Kipur, Jul, Påsk, Ramadan osv)	Religioner placeras i alfabetisk ordning efter svensk stavning: Baha'i, Buddhism, Hinduism, Islam, Judendom o.s.v.
Familjen	Familjetyper (kärnfamilj, regnbågsfamilj m.fl.) Barnhälsa Barnmat Barnpsykologi Könsroller Genus HBTQ Namn Släktforskning	Att få syskon När någon dör ?	Med flera hyllplaceringar för barnmedier
Litteratur & Skrivande Barn: Om böcker & Skrivande	Litteraturhistoria Analys och kritik Skrift och tecken Citat Skriva Översätta	Ord och bokstäver Citat Skriva	

Olika konstområden	<p>Teaterhistoria Cirkus Konsthistoria Konsthantverk Glas Keramik Porslin Måleri Textil Kläder och mode Folkdräkter Design Arkitektur Möbler Antikviteter Musikhistoria Noter (genreindelade) Filmhistoria</p>	<p>Cirkus och scen Måleri Kläder Film Design Arkitektur Möbler Musik Noter (genreindelade)</p>	
Gör-det-själv	<p>Odla ute och inne Bygga ute och inne Inreda Fotografera och filma Handarbete Teckna och måla Smycken Leksaker Skapa med papper, trä, betong och mosaik</p>	<p>Odla ute och inne Bygga och snickra Sy, sticka och virka Teckna och måla Skapa med papper, trä, betong och mosaik Göra smycken</p>	
Mat & Dryck	<p>Matlagning Grilla Veganmatlagning Vegetarisk matlagning Bakning Matbröd Bakverk Efterrätter Frukt och bär Choklad Lakrits Smoothies Konservering Fisk Kött Mat i olika länder Mat vid olika högtider Vin Öl Kaffe och Te</p>	<p>Laga mat Baka bröd Baka kakor och tårter Efterrätter</p>	
Sport & Fritid	<p>Friluftsliv Scouter Camping Vandring Fjällvandring Träna (prestation) Fiske Jakt Idrotter (alla tänkbara) E-sport Modellflyg Modellbåtar Olympiska spel</p>	<p>Lekar och spel Idrotter (alla tänkbara) E-sport Olympiska spel (Guinness Rekordbok?)</p>	

Kropp & Hälsa	Medicin Kroppen Sjukdomar (Cancer, Demens, Diabetes, o.s.v.) Åldrande Funktionsvariationer Läkemedel Alternativa behandlingar Psykisk ohälsa (Depression o.s.v.) Terapiformer (Psykoanalys, KBT) Psykologi allmänt Psykologi (Barn, unga) Drömmar, Minnet, Stress, o.s.v. Träna (för att må bra) Gravid	Sjukdomar Kroppen Att växa upp Känslor Drömmar (o.s.v.)	
Teknik & Transport Barn: Teknik & Fordon	IT och datorer Program och system Programmering Båtar Fartyg Fordonsteknik Bilar Körkortsböcker Motorcyklar Cyklar Tåg och järnväg Luftfart Rymdfart	Teknik och datorer I trafiken Bilar Båtar Tåg Cyklar Flygplan Rymdraketer	
Djur	Djurliv Husdjur Hundar + Sköta och träna hundar Hästar + Sköta och träna hästar Katter + Sköta katter Fiskar Akvarier Fåglar (vilda, tama) Fjärilar Insekter Småkryp och kräldjur	Dinosaurier Tama djur (även fåglar, fiskar) Vilda djur (även fåglar, fiskar, fjärilar, ormar, småkryp m.fl.) Hundar + Sköta och träna hundar Hästar + Sköta och träna hästar Katter + Sköta katter	
Natur & Vetenskap	Miljö och klimat Biologi Växter (allmänt) Svampar Träd och buskar Fysik Kemi Meteorologi Jorden Vatten och hav Ekologi Jordbruk Skogsbruk Statistik Matematik	Miljö och klimat Biologi Årstider Blommor Träd Svampar och mossor Jorden Rymden och universum Skogen Vatten och hav Matematik Mått och vikter	
Länder & Historia	Länder och deras historia Reseguider (placeras inom respektive land?). Idéhistoria Kvinnohistoria Arbetarrörelsen Forn tid, Vikingatid, Medeltid, Renässansen Upplysningstiden m.fl. historiska	Länder och deras historia. Flaggor Vikar Mumier Arkeologi Krig och konflikt (Ortnamn hit?)	Länder presenteras i alfabetisk ordning efter land (svensk stavning). Även lokalhistoria: Alby, Fittja, Hallunda, Tullinge, Tumba, Vårsta, Botkyrka, Stockholm.

	epoker. Arkeologi Första världskriget Andra världskriget (Ortnamn hit?)		
Samhälle	Politik Demokrati Globalisering Arbetsliv Integration Interkulturalitet Etnicitet Feminism Mänskliga rättigheter Sociologi Makt och människa (sociala strukturer) Antropologi Etnologi	Demokrati Globala frågor Barns rättigheter Mänskliga rättigheter	
Ekonomi & Juridik Barn: Ekonomi & Lagar	Juridik Kriminologi Ekonomi Företagsekonomi Nationalekonomi (o.s.v.)	Lag och rätt Ekonomi	

För att göra mediasamlingen mer tillgänglig användarna kan ämnen som relaterar till varandra placeras nära varandra i det fysiska biblioteksrummet. Här ett par tankar om hur det skulle kunna se ut. I exemplet används klartextrubrikerna för unga och vuxna, men sambanden gäller även för barn:

Lättläst, Lätt att förstå, Äppelhylla
Storstil & Daisy, Skönlitteratur, Biografier
Litteratur & Skrivande, Konstområden
Pedagogik & Undervisning, Språk
Länder & Historia, Religion, tro & livsfrågor
Samhälle, Ekonomi & Juridik
Djur, Natur & Vetenskap, Teknik & Transport
Sport & Fritid, Kropp & Hälsa, Familjen
Gör-det-själv, Mat & Dryck

6. Referenser

Tryckta källor

Biblioteksprogram för Botkyrka kommun 2018-2022.
Slutrapport, Biblioteksrummets läsbarhet, Botkyrka kommun (2016)
Lathund DDK-SAB, Kungl. biblioteket (2017)
Lois Mai Chan, Joan S. Mitchell; Dewey decimal classification. Kungl. Biblioteket (2010)
Hyllplaceringar inom Bibliotek Botkyrka (internt dokument, oktober 2015)

Otryckta källor

Observationer och intervjuer av besökare på biblioteken i Alby, Hallunda, Tullinge och Tumba (2 och 18 oktober, 2017)
Studiebesök Umeå Stadsbibliotek (26 oktober, 2017)
Studiebesök Sollentuna bibliotek (4 december, 2017)
Samtal med Harriet Aagaard, Kungl. Biblioteket